

Õiguskantsler

Urmas Klaas
Tartu Linnavalitsus
lv@raad.tartu.ee

Teie nr
Meie 16.06.2015 nr 7-5/150302/1502725

Soovitus põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks

Tartu Linnavalitsus ei lähtunud alusetult makstud toimetulekutoetuse tagasi nõudmisel ja toimetulekutoetuse määramata jätmisel täielikult seaduses sätestatud nõuetest

Lugupeetud Urmas Klaas

Õiguskantsleri poole pöördus avaldaja, kes palus kontrollida, kas Tartu Linnavalitsuse tegevus talle toimetulekutoetuse määramata jätmisel ja alusetult makstud toimetulekutoetuse tagasi nõudmisel on kooskõlas põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtte ning hea halduse tavaga.

Kuigi enamikes avaldaja tõstatatud küsimustes on Tartu Linnavalitsus lähtunud seaduses sätestatud nõuetest,¹ selgub analüüsist, et **Tartu Linnavalitsus ei ole avaldusaluses asjas järginud põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtet ja hea halduse tava kahel juhul**. Esiteks rikkus Tartu Linnavalitsus nimetatud põhimõtet seeläbi, et asus 29.10.2014 avaldajalt tagasi nõudma toimetulekutoetust, mis oli avaldajale määratud ja makstud 2014. aasta aprillist augustini, kuid ei tunnistanud enne seda toimetulekutoetuse määramise ja maksmise aluseks olnud otsuseid (haldusakte) tagasiulatuvalt kehtetuks. Teiseks ei järginud Tartu Linnavalitsus nimetatud põhimõtet siis, kui ta keeldus oma 07.05.2015 otsusega avaldajale toimetulekutoetuse maksmisest, kuid ei lähtunud seejuures sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud toimetulekutoetuse määramise alustest.

Õiguskantsler palub Tartu Linnavalitsusel rikkumise kõrvaldamiseks:

- 1. otsustada haldusmenetluse seadusest tulenevaid nõudeid järgides küsimus, kas tunnistada avaldajale 2014. aasta aprillist augustini toimetulekutoetuse maksmise aluseks olnud otsused (haldusaktid) tagasiulatuvalt kehtetuks avaldaja kahjuks, arvestades muu hulgas haldusaktide kehtetuks tunnistamise tagajärgi avaldajale ja muid tähtsust omavaid asjaolusid ning hinnates avaldaja võimalust tugineda usaldusele haldusakti kehtima jäämise suhtes;**
- 2. juhul kui Tartu Linnavalitsus tunnistab haldusaktid tagasiulatuvalt kehtetuks, otsustada sotsiaalhoolekande seadusest tulenevaid nõudeid järgides küsimus, kas avaldaja tegevust (toimetulekutoetuse taotlemisel elatisvõla kättesaamisest teavitamata jätmine) võib pidada sissetulekut puudutavate andmete teadvaks varjamiseks või sissetuleku kohta valeandmete esitamiseks, mis võimaldab alusetult makstud toetuse tagasi nõuda;**

¹ Neid asjaolusid, mille pinnalt õiguskantsler põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtte ega hea halduse tava rikkumist ei tuvastanud, käsitletakse lähemalt lõppvastuses avaldajale.

3. otsustada edaspidi toimetulekutoetuse määramine või sellest keeldumine sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud alustele tuginedes, kasutades vajadusel seadusandja poolt valla- ja linnavalitsusele antud kaalutusõigust.

Ühtlasi palub õiguskantsler Tartu Linnavalitsusel edaspidi taolistest eksimustest hoiduda. Õiguskantsler palub hiljemalt 31.07.2015 teada anda, kas ja kuidas tema soovitusi täidetud on.

I Asjaolud ja menetluse käik

1. Õiguskantsleri poole pöördus avaldaja, kes palus hinnata, kas Tartu Linnavalitsuse keeldumine talle toimetulekutoetuse määramisest oli õiguspärane. Täpsemalt pidas avaldaja ebaõiglaseks seda, et Tartu Linnavalitsus ei nõustunud talle toimetulekutoetust maksma enne, kui ta oli asunud maksegraafiku alusel tagasi maksma 2014. aasta aprilli- kuni augustikuus saadud toimetulekutoetust. Tartu Linnavalitsus nõudis nimetatud kuudel saadud toimetulekutoetust tagasi 2014. aasta veebruaris elatisvõla kättesaamisest teatamata jätmise tõttu, mida Tartu Linnavalitsus pidas sissetuleku varjamiseks. Avaldaja sellise seisukohaga ei nõustunud. Kokkuvõtvalt leidis avaldaja, et tal puudusid vajalikud rahalised vahendid enda ja oma alaealise lapse ülalpidamiseks, samuti 2014. aastal saadud toimetulekutoetuse tagasi maksmiseks, mistõttu vajas ta Tartu Linnavalitsuselt abi toimetulekutoetuse näol.

3. Tartu Linnavalitsus selgitas õiguskantslerile, et avaldajale maksti toimetulekutoetust 2014. aasta aprillis, mais, juunis, juulis ja augustis, kuna Tartu Linnavalitsuse teada oli avaldaja peamiseks sissetulekuks vaid peretoetus. Avaldaja ei andnud toimetulekutoetuse taotlemisel Tartu Linnavalitsusele teada, et 2014. aasta veebruaris sai ta lapse vanemalt kätte elatisvõla summas 7817,84 eurot. Tartu Linnavalitsuse selgituste järgi esitas avaldaja 2014. aasta aprillist kuni augustini toimetulekutoetust taotledes valikulised pangakonto väljavõtted, millest ei olnud tuvastatav pangakonto jääk. Tartu Linnavalitsus sai 2014. aasta veebruaris kohtutäituri vahendusel tasutud elatisvõlast teada alles 2014. aasta augustis tänu lapse vanemaga peetud vestlusele. Tartu Linnavalitsus pidas seda [sotsiaalhoolekande seaduse](#) (edaspidi: SHS) 30 lõike 6 mõistes teadvalt andmete varjamiseks või valeandmete esitamiseks, mille korral tuleb SHS § 30 lõike 7 alusel saadud toetus vabatahtlikult tagastada.

4. Õiguskantslerile edastatud dokumentidest ei nähtu, et Tartu Linnavalitsus oleks 2014. aasta aprillis, mais, juunis, juulis ja augustis tehtud toimetulekutoetuse määramise otsused tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistanud.² Edastatud dokumentidest selgub, et Tartu Linnavalitsus tegi avaldajale 29.10.2014 ettepaneku tagastada SHS § 30 lõike 7 alusel vabatahtlikult 2014. aasta aprillist augustini makstud toetus kogusummas 1463,41 eurot. Kirjas selgitati avaldajale võimalust sõlmida soovi korral maksegraafik. 30.03.2015 allkirjastaski avaldaja tagasimaksegraafiku, millega kohustus igas kuus tagasi maksma 30 eurot. Enne seda, 19.03.2015, oli avaldaja esitanud taotluse toimetulekutoetuse saamiseks. Tartu Linnavalitsus rahuldaski avaldaja taotluse ja maksis avaldajale 2015. aasta märtsis toimetulekutoetust. Kuna avaldaja maksegraafikut ei täitnud (v.a ühekordne vabatahtlik tagasimakse 18.12.2014 summas 5 eurot) ja avaldaja taotles 17.04.2015 uuesti toimetulekutoetust, määras Tartu Linnavalitsus 24.04.2015 avaldajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks toimetulekutoetuse taotlemise avalduses ja palus avaldajal täita tagasimaksegraafikuga võetud kohustus.

5. Tartu Linnavalitsuse sotsiaalabi osakonna sotsiaalhoolekande komisjon tegi 07.05.2015 otsuse nr 605, millega keeldus avaldajale toimetulekutoetuse määramisest põhjusel, et avaldaja ei ole täitnud tagasimaksegraafikuga võetud kohustust tagastada teadvalt andmete varjamise või valeandmete

² 05.05.2015 kinnitas Tartu Linnavalitsuse sotsiaalabiosakonna sotsiaaltöteenistuse juhataja õiguskantsleri nõunikuga peetud telefonivestluses, et Tartu Linnavalitsus ei ole 2014. aasta aprilli- kuni augustikuus tehtud toimetulekutoetuse määramise otsuseid tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistanud.

esitamise korral makstud toetus. Täpsemalt tugines komisjon otsuse tegemisel SHS § 30 lõikele 6, mille järgi teadvalt andmete varjamise või valeandmete esitamise korral toetust ei maksta, samuti SHS § 3 lõike 1 punktidele 2 ja 3, mille järgi on sotsiaalhoolekande põhimõteteks isiku vastutus enda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest ning riigil on abi andmise kohustus vaid siis, kui isiku ja perekonna võimalused toimetulekuks ei ole piisavad. Ühtlasi märkis komisjon, et ta ei tuvastanud põhjust, mis oleks takistanud avaldajal taotlema põhjendatud vajaduse korral uue maksegraafiku sõlmimist senisest väiksema igakuise maksekohustusega.

II Õiguskantsleri seisukoht

7. [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) §-st 14 tuleneb üldine põhiõigus korraldusele ja menetlusele, mille adressaadiks on ka kohalikud omavalitsused. Õigust korraldusele ja menetlusele haldusõiguse valdkonnas konkretiseerib õigus heale haldusele.³ Muu hulgas tuleneb sellest põhiõigusest ka isiku subjektiivne õigus kohasele haldusmenetlusele.⁴

8. Põhiseadusest madalamal asetsevatest õigusaktidest reguleerib haldusmenetlust ja selles haldusorganil lasuvaid kohustusi üldseadusena [haldusmenetluse seadus](#) (edaspidi: HMS). Haldusmenetluse nõuded kohalduvad ka toimetulekutoetuse määramisele. Seda olenemata asjaolust, et toimetulekutoetusega seonduvat, samuti sotsiaaltoetuste määramist ja maksmist üldiselt reguleerib SHS. Nimelt sätestab SHS § 1 lõige 2, et SHS-is ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades SHS-is sätestatud erisusi. Seepärast tuleb andmete varjamise või valeandmete esitamise tõttu saadud toetuse tagastamist, samuti toetuse maksmisest keeldumist puudutavale haldusmenetlusele kohaldada SHS-i kui eriseaduse kõrval ka HMS-i regulatsiooni.

2.1. Alusetult makstud toimetulekutoetuse tagasinõudmine

9. SHS § 30 lõige 6 näeb ette, et teadvalt andmete varjamise või valeandmete esitamise korral toetust ei maksta. Järgmine lõige kohustab andmete varjamise või valeandmete esitamise tõttu toetust saanud isikut saadu vabatahtlikult tagastama ja annab keeldumise korral valla- või linnavalitsusele õiguse ettekirjutuse tegemiseks. Niisiis reguleerib SHS küll kohustust alusetult makstud toetus tagastada, kuid ei ütle midagi toetuse maksmise otsuse (haldusakti) kehtetuks tunnistamise kohta. See aga ei tähenda, et toetusele õigust andvat haldusakti ei tuleks enne toetuse tagasi nõudmist kehtetuks tunnistada. Kui haldusakti, millega isikule toetus määrati, kehtetuks ei tunnistata ja teisi HMS § 61 lõikes 2 sätestatud aluseid ei esine, kehtib see edasi.⁵ Kehtiv haldusakt on aga täitmiseks kohustuslik, sealhulgas haldusakti andnud haldusorganile (HMS § 60 lg 2 lause 1). Teiste sõnadega on jätkuvalt olemas õiguslik alus isikule toetuse maksmiseks. Selleks, et tagantjäreli isikule makstud toetuse õiguslik alus „kaotada ära“ ja toetus isikult tagasi nõuda, on vajalik haldusakti õigusjõud murda ehk see (tagasiulatuvalt) kehtetuks tunnistada⁶ (vt ka HMS § 69 lõige 1: „Tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistatud haldusakti alusel isikule üle antud /.../ raha /.../ tagastatakse /.../“).

10. Avaldusaluses asjas ei tunnistanud Tartu Linnavalitsus õiguskantslerile teadaolevalt 2014. aasta aprilli-, mai-, juuni-, juuli- ja augustikuus avaldajat puudutavaid toimetulekutoetuse määramise otsuseid tagasiulatuvalt kehtetuks. Kuivõrd Tartu Linnavalitsus leidis, et kõikidest asjaoludest teadmise korral ei oleks tal olnud alust taotlejale 2014. aasta aprillist augustini toimetulekutoetust määrata, oli toetuste määramist puudutavate otsuste näol tegemist õigusvastaste haldusaktidega. Kuna nimetatud haldusaktid olid õigusvastased algusest peale, oleks Tartu Linnavalitsus pidanud

³ Vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsust asjas nr [3-4-1-14-09](#), p 43.

⁴ Vt nt Riigikohtu halduskolleegiumi otsust asjas nr [3-3-1-4-10](#), p 12.

⁵ HMS § 61 lõige 2 sätestab, et haldusakt kehtib kuni kehtetuks tunnistamiseni, kehtivusaja lõppemiseni, haldusaktiga antud õiguse lõpliku realiseerimiseni või kohustuse täitmiseni, kui seadus ei sätesta teisiti.

⁶ Riigikohtu halduskolleegiumi otsust asjas nr [3-3-1-50-09](#), p 13.

esmult otsustama, kas tunnistada nimetatud kuudel toimetulekutoetuse määramise kohta tehtud otsused tagasiulatuvalt kehtetuks HMS-i regulatsioonist lähtudes.⁷

11. Haldusakti kehtetuks tunnistamist reguleerivad HMS-i paragrahvid 64–70. HMS § 64 lõigete 2 ja 3 järgi peab haldusorgan haldusakti kehtetuks tunnistamise üle otsustama kaalutusõiguse alusel, arvestades haldusakti andmise ja haldusakti kehtetuks tunnistamise tagajärgi isikule, haldusakti andmise menetluse põhjalikkust, haldusakti kehtetuks tunnistamise põhjuste olulisust ning nende seost isiku osalemisega haldusakti andmise menetluses ja isiku muu tegevusega, haldusakti andmisest möödunud aega ning muid tähtsust omavaid asjaolusid. Kui reeglina tuleb haldusakti kehtetuks tunnistamist otsustades arvestada ka usalduse kaitse põhimõttega ehk isiku õigusjärgse ootusega haldusakti kehtima jäämise suhtes, ei pea HMS § 67 lõike 4 punktist 6 tulenevalt isiku usalduse põhimõtet arvestama siis, kui haldusakt on antud isiku esitatud ebaõigete või mittetäielike andmete alusel. See, kas avaldaja esitas ebaõiged või mittetäielikud andmed tahtlikult või ekslikult, tähtsust ei oma, kuna HMS § 67 lõike 4 punkt 6 tahtlikku ja ekslikku valeandmete esitamist ei erista.⁸

12. Alles pärast seda, kui Tartu Linnavalitsus on HMS-is sätestatud reegleid arvesse võttes kaalumise tagajärjel leidnud, et avaldaja suhtes tehtud toimetulekutoetuse määramist puudutavad otsused tuleb tagasiulatuvalt avaldaja kahjuks kehtetuks tunnistada, saab Tartu Linnavalitsus kohaldada SHS § 30 lõigetes 6 ja 7 tulenevat tagasinõudeõigust.⁹ Siinjuures tuleb Tartu Linnavalitsusel otsustada, kas toimetulekutoetuse taotlemisel elatisvõla kättesaamisest linnavalitsuse teavitamata jätmine oli SHS 30 lõike 7 mõistes sissetulekut puudutavate andmete teadev varjamine või sissetuleku kohta valeandmete esitamine.

13. Näiteks on Riigikohus leidnud, et [tööturuteenuste ja -toetuste seaduse](#) § 41 lõikes 1 tuleb „teadlikku valeandmete esitamist“ mõista tahtlikku valeandmete esitamisenä, kuid andmete „teatamata jätmine“ võib olla nii tahtlik kui hooletusest tingitud tegu.¹⁰ Samas leiab Riigikohus, et isiku teadlikkus on siiski oluline ka andmetest teatamata jätmisel, sest seda saab isikule ette heita vaid siis, kui on täidetud kaks tingimust: isik oli teadlik või pidi olema teadlik andmete esitamise kohustusest ja selle rikkumisest ning isik teadis vajalikke andmeid, kuid jättis need esitamata.¹¹ Seega tuleb Tartu Linnavalitsusel enne avaldajale makstud toetuse tagasinõudmist hinnata ka enda

⁷ Vt analoogia korras Riigikohtu halduskolleegiumi otsust asjas [nr 3-3-1-16-13](#), eelkõige p 26. Selles asjas leidis kolleegium, et tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 7 lõige 1 reguleeris küll töötuna arveloleku lõpetamist, kuid mitte haldusakti kehtetuks tunnistamist, mistõttu tuli haldusakti kehtetuks tunnistamisel lähtuda HMS §-des 64–69 sätestatust. Samuti leidis kolleegium selles asjas, et haldusakt (isiku töötuna arvele võtmise otsus) oli algusest peale õigusvastane, sest kaebaja töötuna arvelevõtmist välistavad asjaolud olid olemas juba tema töötuna arvelevõtmise ajal, ning seepärast tuli haldusakt tunnistada kehtetuks tagasiulatuvalt.

⁸ Riigikohtu halduskolleegiumi otsus asjas nr [3-3-1-16-13](#), p 27. Siiski ei ole HMS § 67 lõike 5 järgi usalduse arvestamine välistatud siis, kui ebaõigete või mittetäielike andmete esitamise on põhjustanud haldusorgan ja isik ei olnud ega pidanud olema oma haldusakti õigusvastasusest teadlik. Seepärast tuleb Tartu Linnavalitsusel haldusaktide kehtetuks tunnistamist kaaludes hinnata seda, kas tema enda tegevus, muu hulgas avaldajale antud selgitused ja talle kättesaadavaks tehtud informatsioon võisid avaldajat eksitada ja põhjustada ebaõigete andmete esitamise, samuti seda, kas avaldaja oli või pidi olema teadlik, et ta suure sissetuleku tõttu toimetulekutoetust saada ei tohiks. Kui Tartu Linnavalitsus leiab, et tema tegevus valeandmete esitamist või andmete varjamist ei põhjustanud ja avaldaja oli või pidi olema teadlik toimetulekutoetuse määramise aluseks olnud haldusaktide õigusvastasusest, ei tule haldusaktide kehtetuks tunnistamise küsimust otsustades arvestada avaldaja usaldusega, et tema suhtes tehtud otsused jäävad kehtima.

⁹ Niisiis on kõnealuses asjas oluline eristada haldusaktide tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistamist ja alusetult makstud toetuse tagasi nõudmist. Õeldu ei tähenda, et valla- või linnavalitsusel ei oleks võimalik varasemad haldusaktid kehtetuks tunnistada ja alusetult makstud toetuse tagasinõudmiseks ettekirjutus teha ühes ja samas haldusaktis.

¹⁰ Nimetatud säte annab Eesti Töötukassale võimaluse tagasi nõuda alusetult makstud summad teadlikult valeandmete esitamise või toetust või teenuse saamist mõjutavatest asjaoludest teatamata jätmise korral.

¹¹ Riigikohus leidis, et tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 41 lõikes 1 sätestatud teatamiskohustuse rikkumisega on tegemist juhul, kui isik pidi vajalikku hoolt üles näidates olema teadlik mingitest asjaoludest ja neist teavitamise kohustusest, kuid jättis seejuures töötukassa neist asjaoludest teavitamata. – Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr [3-3-1-51-13](#), p 63 (vt ka Riigikohtu halduskolleegiumi [määrus](#) samas asjas, p 14).

kui haldusorgani kohustuste täitmist, kuna üldjuhul peab haldusorgan hoolitsema selle eest, et isikud oleksid teadlikud andmete ja tõendite esitamise ning muutunud asjaoludest teavitamise kohustusest.¹²

2.2. Toimetulekutoetuse määramata jätmine

14. SHS-i ega HMS-i normid ei kohusta haldusorganit siduma toimetulekutoetuse määramist alusetult makstud toimetulekutoetuse tagastamise kohustuse täitmisega. Kuigi SHS § 30 lõige 6 sätestab, et teadvalt andmete varjamise või valeandmete esitamise korral toetust ei maksta, ei ole põhjendatud selle põhimõtte laiendav tõlgendus, mille järgi teadvalt andmete varjamine või valeandmete esitamine on lisaks varem makstud toetuse tagasinõudmisele aluseks ka toetuse maksimisest keeldumisele järgnevatel kuudel. Toimetulekutoetuse määramisel tuleb valla- või linnavalitsusel lähtuda SHS-is sätestatud toimetulekutoetuse määramise alustest, kasutades vajadusel ka valla- või linnavalitsusele antud kaalutusõigust. Teiste sõnadega saab toimetulekutoetuse isikule määramata jätta SHS § 22 lõikele 1 tuginedes siis, kui isiku sissetulek ületab pärast eluruumi kulude mahaarvamist kehtestatud toimetulekupiiri, või mõnel § 22³ lõikes 3 sätestatud alustest, mis on seotud isiku võimalusega ise endale toimetulemiseks vajalikud vahendid hankida. Viimasel juhul peab valla- või linnavalitsus siiski jälgima, et puuduse korral ei jääks inimene riigi abita.¹³

15. Tartu Linnavalitsuse sotsiaalabi osakonna sotsiaalhoolekandekomisjoni 07.05.2015 otsusest, millega keelduti avaldajale toimetulekutoetust määramast, ei nähtu, et hinnatud oleks SHS § 22 lõike 1 alusel seda, kas avaldaja eelmise kuu netosissetulek jäi pärast eluruumi alaliste kulude mahaarvamist alla kehtestatud toimetulekupiiri. Samuti ei nähtu otsusest, et sotsiaalhoolekandekomisjon oleks vaatamata toimetulekupiirist väiksemale sissetulekule otsustanud toimetulekutoetuse määramata jätta, kasutades talle SHS § 22³ lõike 3 punktis 1, 2 või 3 antud kaalutusõigust.¹⁴ Eeltoodust nähtub, et avaldusaluses asjas ei ole sotsiaalhoolekandekomisjon avaldajale toimetulekutoetuse määramise õiguse üle otsustamisel lähtunud SHS-is sätestatud toimetulekutoetuse määramise alustest.

16. Võib mõista kohaliku omavalitsuse muret, et teadvalt andmete varjamise või valeandmete esitamise tõttu toetust saanud isikud ei ole huvitatud alusetult makstud toetust vabatahtlikult tagastama. Valla- ja linnavalitsustel on aga sellisteks juhtudeks vajalik hoob olemas: nimelt on seadusandja SHS § 30 lõikega 7 andnud valla- või linnavalitsusele õiguse teha toetuse tagastamata jätmise korral isikule ettekirjutuse, sama paragrahvi lõige 8 aga lubab ettekirjutuse täitmata jätmise korral anda ettekirjutuse sundtäitmiseks täitemenetluse seadustikus sätestatud korras.¹⁵ Samuti saab

¹² A. Aedmaa jt. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu 2004, lk 187.

¹³ Seda on rõhutanud Riigikogu SHS § 22³ lõikes 3 sätestatud aluseid muutes. Samuti on Riigikogu SHS § 22³ lõike 3 punktis 2 sätestatud alust (võimalus nõuda ülalpidamist) puudutavalt märkinud järgmist: „Kui on tõenäoline, et inimese inimväarikus pole toimetulekutoetuseta tagatud, peaks valla- või linnavalitsus enne toimetulekutoetuse määramisest keeldumist andma inimesele võimaluse pöörduda kohtusse ja kuni kohtuotsuse tegemiseni toimetulekutoetust maksta. Alles siis, kui inimene pole nõuet mõistliku aja jooksul esitanud või ta ei nõua kohtuotsuse sundtäitmist või kui nõue on tulemuslikuks osutunud, võib valla- või linnavalitsus toimetulekutoetuse jätta määramata.“ – Sotsiaalhoolekande seaduse, tööturuteenuste ja -toetuste seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 693 SE [seletuskiri teise lugemise juurde](#), lk 26 ja 27 (eelnõu punkt 35).

¹⁴ SHS § 22³ lõikes 3 sätestatud kaalutusõigust kasutades on oluline tähele panna, et selles sättes loetletud alustel saab toimetulekutoetuse määramata jätta vaid siis, kui taotleja sissetulek jääb alla toimetulekupiiri. Kui isiku või perekonna sissetulek ületab SHS § 22 lõikest 1 ja 2 ning § 22² lõikest 1 tulenevalt toimetulekupiiri, ei ole taotlejal juba nimetatud sätetest tulenevalt õigust toimetulekutoetust saada ning haldusorganil puudub toetuse määramise otsustamisel kaalutusõigus. – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus asjas nr [3-4-1-67-13](#), p 39.

¹⁵ Kui valla- või linnavalitsus, kellel on seadusest tulenev kohustus maksta isikule toimetulekutoetust, annab samale isikule varem makstud toimetulekutoetuse tagasinõudmiseks tehtud ettekirjutuse sundtäitmiseks kohtutäiturile, tuleb arvestada, et [täitemenetluse seadustiku](#) § 131 lõige 1 punkt 3 keelab kohtutäituril pöörata sissenõuet sotsiaaltoetustele SHS tähenduses, seega ka valla- või linnavalitsuse poolt makstavale toimetulekutoetusele. See tähendab, et alusetult makstud sotsiaaltoetust ei saa täitemenetluses tagasi nõuda edaspidi makstava sotsiaaltoetuse

valla- või linnavalitsus pakkuda võimalust tasaarvelduseks sellisele avaldajale, kellele valla- või linnavalitsus peaks seadusest tulenevalt jätkuvalt toetust maksma.¹⁶

Kokkuvõttes on õiguskantsler seisukohal, et Tartu Linnavalitsus ei ole avaldusaluses asjas järginud põhiõiguste ja -vabaduste tagamise põhimõtet ja hea halduse tava:

1. ta asus 29.10.2014 avaldajalt tagasi nõudma toimetulekutoetust, mis oli avaldajale määratud ja makstud 2014. aasta aprillist augustini, kuid ei tunnistanud enne seda toimetulekutoetuse määramise ja maksmise aluseks olnud otsuseid (haldusakte) tagasiulatuvalt kehtetuks;
2. kui ta keeldus oma 07.05.2015 otsusega avaldajale toimetulekutoetuse maksmisest, kuid ei lähtunud seejuures sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud toimetulekutoetuse määramise alustest.

Õiguskantsler palub Tartu Linnavalitsusel rikkumise kõrvaldamiseks:

1. otsustada haldusmenetluse seadusest tulenevaid nõudeid järgides küsimus, kas tunnistada avaldajale 2014. aasta aprillist augustini toimetulekutoetuse maksmise aluseks olnud otsused (haldusaktid) tagasiulatuvalt kehtetuks avaldaja kahjuks, arvestades muu hulgas haldusaktide kehtetuks tunnistamise tagajärgi avaldajale ja muid tähtsust omavaid asjaolusid ning hinnates avaldaja võimalust tugineda usaldusele haldusakti kehtima jäämise suhtes;
2. juhul kui Tartu Linnavalitsus tunnistab haldusaktid tagasiulatuvalt kehtetuks, otsustada sotsiaalhoolekande seadusest tulenevaid nõudeid järgides küsimus, kas avaldaja tegevust (toimetulekutoetuse taotlemisel elatisvõla kättesaamisest teavitamata jätmine) võib pidada sissetulekut puudutavate andmete teadvaks varjamiseks või sissetuleku kohta valeandmete esitamiseks, mis võimaldab alusetult makstud toetuse tagasi nõuda;
3. otsustada edaspidi toimetulekutoetuse määramine või sellest keeldumine sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud alustele tuginedes, kasutades vajadusel seadusandja poolt valla- ja linnavalitsusele antud kaalutusõigust.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Angelika Sarapuu 693 8427
Angelika.Sarapuu@oiguskantsler.ee

---

arvelt. Erandina näeb sama paragrahvi lõige 2 ette võimaluse seda siiski teha, kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii sissenõudja nõude täielikule rahuldamisele ning kui arestimine on nõude liiki ja sissetuleku suurust arvestades õiglane.

¹⁶ St võimalus arvestada tagastamisele kuuluv summa (osade kaupa) maha isikule makstavast (igakuisest) toetusest.